

ครูในฝัน

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน¹

ท่านผู้บริหาร ท่านอาจารย์หลายคนเป็นเพื่อนร่วมกันกับผมสมัยอยู่ที่นี้แล้ว ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกคน ท่านคงแปลกใจนะครับที่ไม่มีบ่อยครั้งนักที่เขาสวมผม มาพูดในเรื่องที่ผมเป็น ส่วนมากเขาจะชวนมาพูดในเรื่องที่อยากให้คนอื่นเป็น ผมไม่กล้า ปฏิเสธ พวกไม่เคยเรียกตัวเองว่าครู พวกเรามักจะเริ่มต้นว่าอาจารย์ แต่จริงๆ ไม่ว่าจะเรียกอะไรถ้าท่านเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียน ท่านก็คือ “ครู” ผมก็ชอบคำนี้แล้วก็เมื่อทางมหาวิทยาลัยชวนมาพูด ผมบอกว่าในเวลาจำกัดผมก็พูดได้ ทันทเพราะพูดในเรื่องที่ผมเป็น แต่นี่จะพูดว่าครูเฉยๆ คนก็ไม่ค่อยตื่นตื่นเพราะคง นึกถึงเรือจ้าง นึกถึงแม่พิมพ์ นึกถึงคนที่จุกจิกชอบดุเด็ก ผมก็เลยบอกว่าเติมสักคำหนึ่ง ว่า “ในฝัน” ได้ไหม เพื่อที่ให้เห็นว่าผมไม่ได้พูดถึงครูในพฤติกรรมโดยทั่วไป จะมาพูดถึงครูทุกระดับในสิ่งที่คนเขาคาดหวังวาดหวังที่อยากจะเป็น มาฝันต่อ ครูในฝันของพวกที่มุ่งมั่นจะเป็นครูอันนี้เป็นหัวข้อแรก ผมเป็นคนหนึ่งที่มุ่งมั่นจะเป็นครู มาตั้งแต่ยังไม่เข้าโรงเรียนหลายคนก็ชักจะสงสัยว่าคงจะเป็น “ในฝัน” จริงแล้วละ ก็ยังไม่ทันเข้าเรียนหนังสือเลยมุ่งมั่นจะเป็นครูแล้ว เหตุที่เกิดขึ้นกับผม เกิดจากการที่ เด็ก ๆ ไม่แข็งแรงเลย แล้วก็เกิดในพื้นที่ ที่ห่างโรงเรียนมากๆ แหล่งที่เกิดครั้งแรกก็คือ ที่ตำบลสนามจันทร์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา บ้านอยู่คนละฝั่งน้ำกับโรงเรียน ถ้าจะไปโรงเรียนต้องพายเรือแจวเรือข้ามฟากจากบ้านแล้วไปเข้าคลองแล้วต้องขึ้นจาก คลองแล้วก็เดินนิดหน่อยไปโรงเรียน ตอนนั้นผมเข้าเกณฑ์ภาคบังคับเขาก็ไม่ยอมจะ ให้เรียน พ่อแม่อยากจะให้ไป ครูใหญ่โรงเรียนก็บอกว่ายังรับไม่ได้เพราะยังอ่อนแอ วายน้ำไม่เป็น กลัวจะตายเสียก่อนก่อนจะอ่านหนังสือออก ในที่สุดก็ย้ายบ้านมาอยู่ บ้านพ่อที่ทำสอ้าน คือที่มาของนามสกุลผม เนื่องจากว่าสมัยนั้นไม่มีนามสกุล ลุงผมเป็นคนกว้างขวาง ก็ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชื่อท่านนี้เป็นชื่อไทยๆ ชื่อหมา คนก็เรียกลุงหมา ผมก็เรียกลุงหมา บางคนกลัวว่าจะหยาบ ก็แปลให้มันสุภาพขึ้น จะไปหาลุงหมาก็บอกว่าลุงสุนัขอยู่ไหม ท่านก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ ภูเขาหมาทำไมมาเรียก

¹นายกสภามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ปาฐกถาเนื่องในโอกาสสถาปนามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ครบปีที่ 23 วันที่ 29 มีนาคม 2558
ณ ห้อง 203 อาคารวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สุข ท่านไม่รู้หนังสือหรือครับ แล้วสมัยนั้นก็ถูกเกณฑ์กันไปจดทะเบียนนามสกุลด้วยความที่ท่านเป็นคนทำสำเนาแต่กำเนิด แล้วเป็นผู้ใหญ่บ้านของตำบลทำสำเนา ท่านก็บอกว่าเอาศรีสอ้านนี่ละ เขาก็จัดให้ศรีสอ้านเพราะไม่เข้ากับใครหรือครับ ยุคแรกๆของการจดทะเบียนสกุลไม่ต้องกลัวซ้ำ แล้วคนที่เขาจัดจะไม่ให้ซ้ำ ง่ายนิดเดียวมาจากที่ไหนก็ใช้ชื่อที่นั่น ถ้ามาจากบ้านพุทรา รากพุทรา กิ่งพุทรา ใบพุทรา ถ้าภาคอีสานมันก็สูงเนินครับ แล้วก็รู้เลยว่ามาจากสูงเนิน เพราะฉะนั้นผมมาจากทำสำเนาด้วยนามสกุลเลยรับมรดกจากคุณลุงเลยเป็นนามสกุลศรีสอ้าน เป็นศรีหรือเปล่าไม่รู้คนชอบเขียนนามสกุลผมผิดมักจะไปใส่สระอะ แล้วบางครั้งอักษรก็ทำผิด ขณะโปรดเกล้าต้องกล่าวบังคมทูลขอแก้เพราะไม่ใส่สระอะ นามสกุลผมไม่มีสระอะครับ แต่ตามสะกดการันต์ก็ต้องมีครับ แล้วไปโทษใครละครับ ลุงผมไม่รู้หนังสือ ก็ต้องโทษคนจัด พอจดมาเสร็จนามสกุลผมก็ใช้มาผิดอักษรวิธีต่างๆ ที่ผมจบอักษรศาสตร์ เดียวนี้คนก็ชอบเขียนผิดนะ ใส่สระอะ เพราะฉะนั้นกรุณาอย่าใส่ เพราะว่านามสกุลผมไม่มีสระอะ เมื่อมาอยู่ที่ทำสำเนา ก็ไกลโรงเรียนเกือบ 3 กิโลเมตรแล้วก็ต้องเดินบนคันนาข้ามคลองข้ามอะไรต่าง ๆ รวมทั้งผ่าน 1 ป่าช้าของวัดทำสำเนาพอก็ไม่ให้เรียนอีกบอกว่ายังไม่แข็งแรงกลัวไปตกน้ำตายเสียก่อน กลัวผีหลอกคงไม่กลัว เพราะผมเป็นคนไม่กลัวผี ในที่สุดท่านก็สอนผมที่บ้านผมเรียนหนังสืออยู่กับบ้าน พ่อสอนโดยพ่อก็ไม่จบแม้แต่ป.4 ท่านก็เป็นเด็กวัดเรียนหนังสือจากวัด เมื่อท่านสอนผมจนอายุ 9 ขวบเศษ ถึงยอมให้ไปโรงเรียนผมอ่านเล่มหนึ่งตอนปลายจบแล้วครับเด็กชายใหม่ รักหมู สมัยนั้นผมขึ้นใจเลยซึ่งมันมาจากบทเรียน ขณะที่สอน ท่านจะทำหน้าที่ให้แนะแนวไปด้วยอ้าวลูกคนนี้เป็นลูกสาวคนโตอย่าไปเรียนเยอะเลย เราจะต้องไปเรียนเอาให้ได้อาชีพเร็วๆ แล้วหาเงินมาช่วยน้องไปเรียนตัดเสื้อ ลูกคนรองผู้ชาย ลุงทำหน้าที่ก่อสร้าง เอ็งไปเรียนอาชีพจะเข้าอุเทนถวายจบแล้วจะได้มาทำงานกับลุง หาเงินมาจะได้ให้น้องได้เรียนจะเป็นอย่างนี้ตลอด พอมาถึงผมท่านสอนหนังสือ ผมจำได้เลยเพราะตอนนั้นมันก็ 9 ขวบกว่าแล้วบอกว่า เอ็งนี่ควรจะเป็นครู ผมก็ถามท่านว่าทำไมพอถึงให้ผมเป็นครู พ่อบอกว่าเอ็งต้องเป็นครูเพราะเอ็งอ่านหนังสือเร็ว อ่านหนังสือเก่ง เขาใช้คำว่า “แตกหนังสือ” ได้เร็วพอควร ผมก็เลยจำคำนี้ พ่อบอกว่าต้องเป็นครูก็ฝังใจว่าเป็นครูทำอย่างไรถึงจะได้เป็นครู เป็นครูที่เป็นอย่างในฝันเลย ตอนนั้นก็ฝันเลยว่าแหล่งที่เขาสอนทางครูอันดับสูงสุดของประเทศไม่มีที่ไหนก็คือคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขาก็มีแผนวิชาการศาสตร์รับคนที่จบอนุปริญญาหรือจบปริญญาแล้วไปเรียนอีก

1 ปี หรือ 2 ปี ก็จะได้อีกหนึ่งปริญญาถ้าคนอนุปริญญาก็ได้ปริญญา ถ้าคนที่ได้ปริญญาแล้วก็จะได้อีกหนึ่งปริญญาก็จะมีคนที่จบวิทยาศาสตร์ จบอักษรศาสตร์ จบรัฐศาสตร์ จบแม้แต่สถาปัตย์ ที่อยากเป็นครูก็จะไปเรียน ผมเองก็เลยต้องมุ่งมั่นว่าเดินให้มันถึง คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ ให้ได้ถึงจะได้เป็นครูในฝัน ในที่สุดผมก็สอบตอนที่จบมัธยมศึกษาที่ 6 โรงเรียนประจำอำเภอบางปะกง ซึ่งเป็นบ้านแม่ ผมนี่เกิดที่บ้านโพธิ์โตที่ทำสวน มีบ้านอยู่บางปะกงเลาะแม่น้ำเกือบจะกันอ่าวไปถึงปากอ่าวไม่ได้เข้าจังหวัดต้องเลือกแล้วว่า มัธยมศึกษาที่ 7-8 จะไปไหน ตอนนั้นจังหวัดก็ยังไม่เปิด ต้องเข้ากรุงเทพมหานครอย่างเดียวเลยครับเหมือนสมัยหนึ่งมหาวิทยาลัยอยู่ในกรุงเทพทั้งหมดจนกระทั่งปี 2505 ได้มีมหาวิทยาลัยต่างจังหวัด เชียงใหม่ ขอนแก่น สงขลา ก่อนหน้านั้นไม่มี คุณจะได้การศึกษาสูงสุด คุณต้องไปกรุงเทพและสูงสุดระยะนั้นแม้แต่มัธยมศึกษาที่ 7-8 ต้องไปกรุงเทพ ในที่สุดผมจบมัธยมศึกษาที่ 6 โขคดีจบพลัดจบผลสอบได้ที่ 1 ของจังหวัด เพราะสมัยนั้นมันเป็นข้อสอบรวมก็ได้ทุนจังหวัด ด้วยอานิสสรณ์ทุนจังหวัด ก็เลยมาเลือกเข้าสวนกุหลาบที่สะพานพุทธนี่ละ ตึกที่ยาวที่สุดในประเทศไทยตอนนั้นก็ยาวกว่าเพื่อน ที่สอบเข้าได้ก็สอบได้แผนกอักษรศาสตร์ เขาเรียกแผนกอักษร เดี่ยวตอนหลังเขาเรียกศิลปะ ก็ได้บวชอันดับที่ 27 เขารับ 27 คนก็ได้ที่ 27 บวชเลย หลวงปู่บุญฤทธิ์ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการขอพบผมมีเกียรติมากได้พบห้องอาจารย์ใหญ่ ท่านก็บอกนี่เธอ เธอรู้ตัวหรือเปล่าสอบเข้าได้นี่เพราะวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไม่ต้องเอาเลยโอนไปเรียนวิทยาศาสตร์ได้ไหม อย่าไปเรียนอักษรเพราะเธอมีแนวทางคณิต วิทย บอกว่าไม่เอา ถ้ามทำไม่เอา ผมอยากเป็นครู ครูวิทยก็เป็นได้ ผมจะเป็นครูทางอักษรศาสตร์ ท่านก็ต้องตามใจผม ก็เรียนมัธยมศึกษาที่ 7-8 ที่สวนกุหลาบก็จริงอย่างท่านว่า สอบซ่อมครั้งแรกมัธยมศึกษาที่ 7 บวชเลย ภาษาอังกฤษเขาเรียกภาษาไกนา ในที่สุดผมต้องไปเรียนพิเศษกับครูรัฐพวง บุญโญภาส ครูคนนี้สำคัญมากสอนผม 6 เดือน ปรากฏว่าสอบครั้งที่ 2 ผมขยับขึ้นไปท็อปของชั้นแล้ว ในที่สุดจบมัธยมศึกษาที่ 8 ผมก็ติดบอร์ด ผมก็ไปบวชที่วัดท่าสอานเพราะวัดมีอายุ 100 ปี บอกหลานของลูกคนสุดท้ายท้องไม่เคยมีใครบวชเพราะฉะนั้นต้องรอ เขาเรียกว่า เกาะผ้าเหลืองของหลานลูกคนสุดท้ายท้องนี่ล่ะพี่ชายของผมก็ไม่บวช ในที่สุดผมก็บวช ขณะที่บวชนี้เข้าไป ทำงานล้างป่าช้าเป็นมหากุศลซึ่งไม่กลัวผีจับกะโหลกมาเรียงได้เลยเคาะกะโหลกเล่น พอล้างป่าช้าเสร็จก็ต้องรีบสึก เพราะต้องมาสอบเข้าอีก ตอนสมัครผมยังไม่สึก ดร.นิยม บุราคม เป็นคนถือใบสมัคร

ไปยื่น แล้วก็ไปสอบโชคศิบุญมี มาสอบเข้าอักษรศาสตร์ของจุฬาได้แล้วก็เลยเรียนต่ออีก 2 ปี เพราะฉะนั้นผมคุยกับใคร ผมอยู่จุฬา 6 ปีนะ คุณอย่ามานึกว่าไม่มี seniority (ระบบอาวุโส) เขาก็นึกว่าไอ้เนี่ยคงแย่มากตกปีไหน ผมบอกว่า 6 ปีผมได้ 2 ปริญญา สมัยนั้นไม่มีปริญญาโทเพราะฉะนั้นเขาก็เทียบเงินเดือน 1,400 จำได้แม่นเลย ปัจจุบันก็ได้ขึ้นโทเงินเดือน 1,400 สมัยนั้นก็นั่นคือที่มาของความใฝ่ฝันของคนคนหนึ่งที่ถูกขอร้องให้มาพูดเรื่อง “**ครูในฝัน**” ผมถึงได้พูดถึงตั้งแต่ต้นว่าไม่ลำบากใจจะพูดเพราะการพูดในสิ่งที่ผมเป็นแล้วเป็นการพูดในสิ่งที่ผมใฝ่ฝันจะเป็นแล้วไม่เคยที่จะมีความน้อยใจแต่ประการใดที่ได้เป็นครู แล้วผมก็พูดเสมอว่าผมเป็นผมอย่างที่เป็นหรือเป็นอะไรอย่างที่เขาให้เป็น นี่เพราะมีครูคนหนึ่งมาถามผมว่าผมบริหารอย่างไร ผมก็บอกว่าบริหารแบบครู ทำอย่างไรเวลาคนพอเวลาพูดจาพอรู้เรื่องก็พูดแบบครู เพราะฉะนั้นครูเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดผมออกมาในบทบาทต่างๆ ผมจึงใฝ่ฝันที่จะเป็นคนที่ใฝ่ฝันจะเป็นครูต้องถามตัวเองว่าทำไมตัวเองต้องการจะเป็นครูถ้าเป็น By Choice ก็โอเคแต่กรุณาอย่าเป็น By Chance เพราะเดี๋ยวนี้มีครูจำนวนหนึ่งเป็นครู By Chance เพราะเข้าอะไรไม่ได้แล้วเลยไปเป็นครูสมัยหนึ่งสอบคัดเลือกมี 6 อันดับก็อยู่อันดับ 6 ถ้าเมื่อไหร่สังคมใดก็ตามไม่ได้คนดีคนเก่งไปเป็นครูยากนักที่จะทำให้การศึกษาดี เพราะฉะนั้นของประเทศไทยเราใครจะปฏิรูปอะไรก็แล้วแต่กรุณาอย่าลืมปฏิรูปครู อย่างเราไม่สามารถดึงคนดีคนเก่งให้เข้าสู่อาชีพนี้ได้ ยากที่จะพัฒนาแล้ว เราต้องการให้บุตรหลานเราไปอยู่ในมือของคนเหมือนพ่อแม่ที่สองนี้โดยที่เขาไม่มีความเก่งความดีในตัวเพียงพอหรือตรงนี้เป็นปัญหาของประเทศหนักหน่วงมากผมตอบแล้วนะครับว่าทำไมผมต้องการเป็นครู ปัญหาของผมก็คือเตรียมตัวอย่างไรถึงจะทำให้ได้เป็นครู สมัยนั้นการเตรียมตัวช่องทางเกือบจะไม่มีให้เลือก ถ้าคุณจะเป็นครูระดับประถมคุณไปแค่ครู ป. ก็ได้ มัธยมศึกษาคุณไปแค่ ป.ป. ก็ได้ถ้าคุณได้ ป.ม. สูงสุดแล้ว แต่ผมนี่เดินอีกทางหนึ่งว่าผมไม่เอา ผมจะไปเป็นครู ที่ผ่านระดับมหาวิทยาลัยผมก็ต้องไปทางเดียวเลยผมไม่มีทางอื่นและไม่มีสอนที่อื่นด้วยเพราะ มศว. ยังไม่เกิด วิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นมาเกิดทีหลังมากเกือบๆ ปี พ.ศ.2498 แลวนั้นถึงได้มีปริญญาตรี 4 ปี เพราะฉะนั้นผมก็แน่วแน่เตรียมตัวผมไปในเส้นทางนี้แล้ว ตรงนั้นยังไม่สำคัญกระทำตัวอย่างไรถึงจะเป็นครูในฝันตรงนี้แต่ละคนก็มีวิธีการทำตัวที่จะให้เป็นครูในฝัน ซึ่งผมไม่คิดว่ามันเป็นแบบเดียวแต่อย่างน้อยที่สุดจะต้องมีลักษณะหนึ่งรวมกัน

ลักษณะนั้นคืออะไรผมก็ไปดูที่ว่าในพื้นฐานที่ผมเป็นเด็กวัดแล้วก็เติบโตมาจากเด็กวัด แล้วก็เรียนหนังสือวัดด้วย ตั้งแต่ประถมศึกษาผมเรียนที่วัดตลอดโรงเรียนมัธยมผมก็ตั้งอยู่ในวัด เดียวนี้ก็ยังอยู่ในวัดกลางบางปะกง เพราะฉะนั้นความเป็นเด็กวัดเรียนหนังสือในวัด ก็ช่วยไม่ได้ที่ศาสนาตีหมดทุกศาสนาและเมื่อเข้าเป็นมงคลทั้งหมดที่เราได้ถึง 3 ศาสนา แต่ในฐานะที่เกิดมาเป็นพุทธ ในฐานะที่เติบโตมาในแดนพุทธ อาศัยข่าวบาตรพระมาก็มีรู้สึกถ้าคิดอะไรไม่ออกก็ยึดเอาพุทธก่อน อันนี้เป็นความลำเอียงส่วนตัวไม่ได้หมายความว่าคนอื่นเขาไม่ดี ผมก็ไปศึกษาเรื่องพุทธปรัชญา ทางด้านการศึกษาโดยเฉพาะ คนที่บุกเบิกเรื่องนี้มากกว่าผมคือ ดร.สาโรจน์ บัวสี ซึ่งท่านเคยทำพุทธปรัชญาเพื่อการศึกษาที่ดีที่สุด ผมศึกษาน้อยกว่าเยอะแต่ผมก็ไปพบสิ่งที่ผมคิดว่าเป็นสังขรณ์บอกว่าครูดีมี 3 สุ ถามว่าสุอะไรบ้าง สุที่ 1 สุวิชาโน ตรงเป๊ะเลยกับภาษิตสวนกุหลาบเขามีสุภาษิตว่า สุวิชาโน ภวโหติ ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ แต่ก่อนนั้นโรงเรียนต่างๆ มีภาษิตหรือคติพจน์ประจำโรงเรียนทั้งนั้นพวกมหาวิทยาลัยไม่ค่อยมีนานๆ มหาวิทยาลัยจะโผล่มาสักที อธิบายอยู่แล้วในตัวจะสอนอะไร วิชาใดมันต้องเข้าใจเข้าใจถึงและนำความรู้วิชานั้นมาถ่ายทอดในการสอนได้ มีใครบ้างที่สอนในสิ่งที่เราไม่รู้ อาจจะเยอะด้วย เดียวนี้เอาวิธีการให้มันสนุกๆ แล้วกันเหมือนคนบางคนเวลาเพื่อนเขาไปฟังพูด อาจารย์ไปเถอะอันนี้เสียเงิน 1,000 ก็เอา 2,000 ก็เอา สนุก พอเสร็จแล้วถามว่าคุณได้อะไรบ้าง ได้หัวเราะการซื้อหัวเราะนี้แพงกว่าสาระนะ ผมเคยเยอะเพื่อนผม คุณสุเทพ วงศ์คำแหง เกิดปีเดียวกันด้วย เขาเป็นคนโคราช คุณสุเทพคุณร้องเพลงไว้อย่างจริงจัง เพลงเหล่านี้คุณไม่ได้แต่งใช้คุณร้องเข้าไปเข้ามาแล้วแต่ผู้จ้างเขาอยากฟังเพลงอะไรคุณรู้ไหมผมจะไปพูดที่ไหน ต้องแต่งเองร้องเอง บท เขียนเองหมด พูดเองด้วย คุณได้เพลงละ 5,000 บาท ผมได้บางครั้ง 500 บาท ผมเหนื่อยกว่าคุณเยอะเลยเพราะแสดงว่าคนไทยชอบหรรษาบันเทิง ไม่ค่อยชอบเรื่องหนักสมอง เพราะฉะนั้นขายหัวเราะตอนนี้รวยกว่าเราเยอะ อาจารย์อย่าไปคิดรวยเพราะแข่งกับพวกนี้ไม่ได้หรอกเพราะสังคมเรายังให้ความสำคัญกับเรื่องความรู้น้อยไป ไม่ว่าจะถ้าจะไปให้ความสำคัญกับเรื่องอื่นแต่ขอให้เห็นความสำคัญของเรื่องความเป็นผู้รู้ดีและครู จำเป็นมากเดี๋ยวนี้ปัญหาที่เราเจอสอบ O-Net ออกมาประกาศไปตกแม้แต่ภาษาไทยได้อยู่แต่ สอง สามหมวดภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ 20 กว่าเปอร์เซ็นต์ ไปต้นต้นกับวัดดอนไก่เตี้ย เพชรบุรี ที่มีเด็กได้คณิตศาสตร์เต็ม ช่อง 3 ไปสัมภาษณ์เลย ผมบอกว่าลูกที่

คุณสัมภาษณ์นี้คุณมองภาพลึคนที่ได้เต็มจากจำนวนที่สอบตกทั้งหมด 77 เปอร์เซนต์ เพราะที่สอบผ่านมี 23 เปอร์เซนต์ อย่างนี้มันบอกอะไรเพราะว่าสุวิชาโนเป็นเรื่องแรกเลย ผมก็คิดว่าผมก็พยายามทำให้เกิดสุวิชาโน ในวิชาที่ผมจะสอนเมื่อผมจบอักษรศาสตร์มาเรียนต่ออีก 2 ปี ได้ครุศาสตร์ด้วย ผมก็เป็นครูสอนภาษาอังกฤษสอนภาษาไทย ตามที่ผมถนัดและเรียนมา ไม่มีใครเขาให้สอนภาษาบาลีภาษาสันสกฤต เพราะเรียนมาด้วย เขมรเรียนนิดหน่อย ในฐานะอักษรศาสตร์ไม่มีใครสงสัยว่าคนที่จบ อ.บ. ค.บ. วท.บ. คบ. หรืออะไรนี้ ในเรื่องความรู้ดีไม่มีใครสงสัยเลย ก็แสดงให้เห็นว่าการเตรียมครุสมัยก่อนนี้เขาจะเน้นเรื่องความเป็นผู้รู้ดีสูงทีเดียวเขาจึงไม่เอาคนอื่น เขาเอาคนที่ เป็นบัณฑิตแล้วมาเรียนตอนหลัง ต้องการขยายโอกาสให้เป็นมวลชนมากในที่สุดขาดครูบอกว่าต้องเร่งรัดผลิตครู ที่นี้ก็มี ปกศ.เตี้ย ปกศ.สูง เขาไม่ได้เรียกหรอก เราเรียกเอง ปกศ.สูง แล้วก็มีหลักสูตร 4 ปี ได้ปริมาณครูเยอะ แต่ครูก็อ่อนลงจนกระทั่งในที่สุดนี้ต้องมาแก้ปัญหากัน ตอนนี่เริ่มขยับมาเป็น 5 ปี อีกแล้ว พอขยับ 5 ปีก็เลยงงไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะว่ายืดไม่เพียงพอเป็นวันหนึ่งคงจะเหมือนฟินแลนด์ ฟินแลนด์นี่นะถ้าครูไม่จบปริญญาโท เป็นครูไม่ได้ เขาเอาขนาดนั้นเลย เรื่องที่สองครับ สุสาสโน อันนี้แปลว่าสอนดีอันเรื่องนี้เป็น เรื่องวิธีสอนแล้วคือมีแต่วิธีรู้ดีไม่พอครับ แต่ต้องมีวิธีที่จะถ่ายทอดความรู้เผยแพร่ความรู้ให้คนอื่น เขารู้และเข้าใจเข้าถึง ผมชอบคำพระผมก็ไปถามพระรูปหนึ่งว่า สุสาสโนนี่คืออย่างไรนะถึงจะทำให้มันสอนดี บอกว่าง่ายนิดเดียว สอนดีก็คือว่า ชี้แจง ชักจูง ปลุกใจ ให้เพลิน ให้เพลินนี้สำคัญ คือชี้แจง ชักจูง ปลุกใจ ให้เพลินเพราะฉะนั้นครูที่สอนดีนี้ ชี้แจงเก่ง ชักจูงเก่ง ปลุกใจได้ และทำให้เด็กสนุกก็คือสนุกมีความสุขกับการเรียน ครูก็สอนอย่างมีความสุข ก็สนุกกับการสอน ประเด็นที่ 3 ครับ เมื่อกี้ก็ได้ยิน สุปฏิปันโน ปฏิบัติตนดี อันนี้ก็จะไปตรงกันกับที่ผมพูดเมื่อสักครู่ว่าทำตัวอย่างไรถึงจะถือว่าเป็นครูที่ดี เป็นครูในฝันหลักก็คือสุปฏิปันโน ปฏิบัติตนดี รักอาชีพ รักเด็ก แล้วก็ประพฤติอยู่ในกรอบของจรรยาวิชาชีพ ตรงนี้เป็น 3 สุ ที่จริงที่ผมจะพูดว่าครูในฝันคือครูที่มี 3 สุ คือ สุวิชาโนมีความรู้ดี สุสาสโน สอนดี สุปฏิปันโน ปฏิบัติตนดี Active Learning ที่นี้จะไม่ประสบความสำเร็จเลย ถ้าท่านที่ทำตัวเป็นครูที่ดีอยู่ไม่ทำให้มันครบ เขาจะวัดความเป็นครูดีกันอยู่ตรงนี้

ที่นี้เมื่อผมไปดูเรื่องการพัฒนาครุมี้อาชีพของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเลย ผมพบว่าที่ดีที่สุดที่ทำออกมาล่าสุดนี้คือประเทศอังกฤษ ที่สถาบันอุดมศึกษา

แห่งชาติ Higher Education Academy เขาคิดถึงมาตรฐานวิชาชีพครู และผู้สนับสนุนทางการศึกษา เขาไม่ได้คิดถึงแต่ครูเฉยๆ เพราะการเรียนรู้อสมัยใหม่ ไม่ได้เรียนรู้จากครูอย่างเดียว แต่เขาเรียนรู้จาก LAB จากการปฏิบัติจากเพื่อน จากสิ่งแวดล้อม จากสื่อ จากเทคโนโลยี จากครูกู (Google) ค้นได้หมด เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นอย่างนี้ เขาก็บอกว่ามันต้องมี 3 มิติ มิติที่ 1 ภาษาของเขาสมัยใหม่ เป็นภาษาที่เรารู้จักคือมีความเป็นนักวิชาการโดยเฉพาะอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็น Scholar รู้ลุ่มลึกในศาสตร์ของตน ที่ตนเลือกเป็นนักรัฐศาสตร์ ก็รัฐศาสตร์ เป็นนักบัญชีก็บัญชี เป็นนักสถิติก็สถิติซึ่งหน่อย ความลุ่มลึกในสาขาที่เลือก แล้วทำเป็นนักวิชาการของศาสตร์ในลักษณะเป็น Scholar ไม่พอครับเขาบอกต้องพัฒนาให้เป็นนักวิชาชีพก็คือตอนนี้ยอมรับกันทั่วโลกว่าวิชาชีพครูนั้นเป็นวิชาชีพที่สำคัญที่เรียกว่าวิชาชีพชั้นสูง เหมือนกับวิชาชีพแพทย์สำคัญมากเพราะเกี่ยวกับชีวิต รักษาไม่ตี ไม่หายแล้วตายด้วย วิชาชีพไหนที่ไปกระทบสวัสดิการ สวัสดิภาพของคนเยอะๆ เขาจะมีองค์กรวิชาชีพมาดูแลเพื่อให้คนที่เข้าไปปฏิบัติวิชาชีพต้องมีใบอนุญาตของเราที่มีเยอะแล้วหลายสาขาแล้วไม่มีใบวิชาชีพทำไม่ได้ ครูก็เริ่มมีใบอนุญาตตั้งแต่ปี 2542 แล้วกำหนดมาตรฐานใหม่ว่าต้อง 5 ปี แล้วจะบอกว่า 1 ปี ไปปฏิบัติงานในสถานศึกษา ยกเว้นอุดมศึกษา อุดมศึกษาไม่เกี่ยวนะครับเรื่องใบอนุญาตเพราะถือว่าเขามีความเป็นนักวิชาการสูง และถ้าจะไปใช้ Licence ไม่มีใครหรอกที่จะไปเรียนครู เขาต้องการที่จะเรียนในสาขาเขาให้สูงขึ้นไปอีก ปริญญาเอกได้ไปเลย เขาก็เลือกคนเป็นอาจารย์ดี ๆ เก่ง ๆ เขาไม่ได้เลือกเพราะสอนหนังสือเก่ง เขาไม่ได้เลือกว่าทำวิจัยเป็นหรือเปล่า แต่สมมุติฐานคือถ้าคนเรียนสูงสุดแล้วนี่ วิชาการเก่ง วิจัยก็คงจะดีเพราะต้องทำวิทยานิพนธ์มา จึงมุ่งเอาปริญญาเอก แล้วมีไหมปริญญาเอกที่สอนหนังสือไม่เป็นนะ “เยอะ” แล้วก็ยังมีไหมที่ปริญญาเอกสอนอย่างที่เคยถูกสอน “เกือบทุกคน” ก็จะจำเอาว่าอาจารย์คนนี่เขาทำอย่างนี้ ภูเขา มั่ง ในข้อเท็จจริงนะ ไม่ได้มีการพัฒนาเรื่อง วิธีการสอนหรือความเป็นครู อันนี้ขาดแล้วเป็นเรื่องที่ไม่สามารถ ทำไม่ได้ เขาก็บอกว่าถ้ามีมาตรฐานวิชาชีพเกิดขึ้นในอุดมศึกษาก็ต้องให้วิद्यฐานะวิชาชีพ แล้วเขาก็ให้ออกมาถ้าเข้าเกณฑ์ เขาก็บอกว่าคนนี้เป็น Fellow คนนี้ยังไม่ถึงขั้นเป็น Associate Fellow คนนี้ทำดีขั้นเป็น Senior Fellow คนนี้เป็นตัวอย่างของคนอื่นได้เป็น Principal Fellow ไม่ใช่ตำแหน่งวิชาการแต่เป็นการบอกสมรรถนะทางใบประกอบวิชาชีพว่าเขาเป็นครูที่มีสมรรถนะระดับไหน ซึ่งใช้ใน

มหาวิทยาลัย ในอังกฤษและขณะนี้กำลังแพร่หลายมา ในปีที่แล้วก็ได้เชิญให้เขามาพูด ตอนสัมมนา 3 สาขาของเราแต่จำกัอยู่กรรมการสภา ไม่ได้ฟังกันเยอะๆ ซึ่งตรงนี้ก็กลายเป็นเรื่องสำคัญมาก ๆ ความเป็นนักวิชาชีพไม่ต้องมี Licence แต่ทำอย่างไรถึงจะ ทำให้นักวิชาการของเราเป็นนักวิชาชีพเมื่อเลือกเป็นอาจารย์

ท้ายที่สุดเขาบอกว่าต้อง เป็นคน เป็น Person อันนี้ตรงกับ เซ็นท์ เอนโทนี่ เคยพูดเรียนปรัชญา เซ็นท์ บอกว่า “คนจะเป็นคนก่อนที่จะเป็นครู ก่อนที่จะเป็นวิศวกรก่อนที่จะเป็นแพทย์ และก่อนที่จะเป็นอะไรทั้งหมด ถ้าเราไม่ทำให้คนเป็นคนแล้วอย่าไปหวังว่าจะเป็นอะไรทั้งหมด” แต่เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยสร้างความเป็นคน เราข้ามขั้นไปสร้างความเป็นครู ความเป็นวิศวกร ความเป็นอะไรก็ไม่รู้ ออกมาก็มีครึ่งคนบ้าง ครึ่งอะไรบ้างก็แล้วแต่กรณีซึ่งตรงนี้เป็นปัญหา และที่ ดร.สุเมธ คิดไว้เรื่อง TQF วัดกันเข้าจริงๆ จะพบว่าบัณฑิตของเราเป็นบัณฑิตพร้อมอยู่เยอะ มหาบัณฑิตพร้อมก็ยังมี ถ้าเมื่อไรจะเต็มเต็มยังต้องปิดอีกเยอะเหมือนที่ไล่ปิดกันอยู่ ทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นความเป็นคนหมายถึงรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้าใจ ใส่ใจ มีจิตสำนึก มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรนี่คือ 3 มิติ ที่นี้ถ้าเกิดจะเอา Active Learning มาแล้วจะทำได้ดีนี้ ต้องพัฒนาคนให้มี 3 มิติด้วยและไม่ใช้คนที่สอนเท่านั้นนะ ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ซึ่ง ศูนย์เครื่องมือฯ ก็สนับสนุนการเรียนรู้ ศูนย์บรรณสารก็สนับสนุนการเรียนรู้ ศูนย์คอมพิวเตอร์ก็สนับสนุนการเรียนรู้ เราได้ช่วยอะไรหรือเปล่าให้บุคลากรเหล่านี้เขาตระหนักสำนึกกว่าบทบาทเขาไม่ใช่บทบาทสนับสนุนอย่างเดียว บทบาทเขามีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ เขาก็ควรจะมีวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้ที่ดีด้วยมันถึงจะทำให้ประสบความสำเร็จ ผมจะขอแจกรายละเอียดทั่วไปความเป็นครูตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพ 3 มิติได้มีการจำแนกไว้ในรายละเอียดมากกว่าผมพูด อันแรกที่สุดทุกคนในวิชาชีพครูรวมถึง อาจารย์มหาวิทยาลัยมี Areas of Activity เขาจ้างมาทำไม่ใช่ทำตามใจชอบ แต่ต้องทำตามกรอบที่เขาวาง เช่น คุณต้องสอน คุณต้องมีการเตรียมการสอน คุณต้องสอบ คุณต้องทำกิจกรรมให้มันครบอันนี้เป็นเรื่องการทำกิจกรรม Area ที่ 2 นั้นคุณต้องมีความรู้หลักในเรื่องที่จะสอนที่เรียกว่า Core Knowledge อันที่ 3 คุณต้องมีค่านิยมวิชาชีพเข้าใจเข้าถึงเรื่อง Professional Values แล้วนำมาปฏิบัติ ใน 3 มิติหลัก ถ้าแจกลงไปอีกก็คือต้องทำกิจกรรมได้ดี ทั้งการออกแบบการเรียนรู้ เพราะในยุคปัจจุบันสภาพเปลี่ยนไม่ได้มีแต่ชั้นเรียนห้องสี่เหลี่ยม ปฏิสัมพันธ์

ระหว่างครูกับเด็กแต่บัดนี้ทุกหนทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้หมด เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นแบบนี้คุณจะทำแบบการเรียนรู้อย่างไรล่ะขอยกตัวอย่างเช่น เขาอบรมผู้บริหารระดับกลางที่ มทส.ผมได้ไปอยู่กับเขา 2 วันเพราะผมได้พูด 2 เรื่อง เขาให้ผมเรื่องละ 3 ชั่วโมง เรื่องแรกเป็นเรื่องปรัชญาค่านิยมหลัก อุดมการณ์ หลักการของการบริหาร มหาวิทยาลัยตรงนี้ผมขอชั่วโมงเดียวผมให้อีก 2 ชั่วโมงกับคนที่มาเข้ากลุ่มมี 36 คน กลุ่มละ 6 คนแล้วถามว่าได้ 1 ชั่วโมงจะพูดอะไร ชั่วโมงก็เกินพอเพราะผมไม่ได้สอนหนังสือนะ ตอนนี่เชิญผมมาเป็นวิทยากรฝึกอบรม คนบ้านเรายังเข้าใจผิดคิดว่าการฝึกอบรมกับสอนหนังสือเหมือนกัน จริง ๆ แล้วมันไม่ใช่ ผมก็เลือกเรื่องสำคัญ ๆ ไม่ก็เรื่องเช่น Core Values แล้วก็บอกว่าเท่าที่ผมพอสรุปได้นี่ Core Values คือ ค่านิยมที่องค์กรพัฒนาขึ้นแล้วเขาใช้เป็นกรอบและแนวทางให้ทุกคนตระหนักได้ แล้วทำกรอบและแนวทางนี้ให้บรรลุ **“เรามีไหม มหาวิทยาลัยมีไหม”** มหาวิทยาลัยนี่พอเขียนปีบก็ถือเป็น พรบ. ไม่มี Core Values หรือทุกแห่งนี่ผมก็เป็นนักสร้างร่างมาเยอะจะเขียนว่ามหาวิทยาลัยนี้มีวัตถุประสงค์วิชาการ วิชาชีพชั้นสูงเพื่อสอนเพื่อวิจัยอะไรอย่างนี้จบแต่ของฝรั่งนั่นไม่ใช่ ฝรั่งเค้าจะมี Statement ที่เรียกว่า Core Values เพราะฉะนั้นผมก็บอกว่าถ้านิดเดียว ผมก็ออกแบบใหม่ผมพูดให้ฟัง 5 นาทีพออีก 2 ชั่วโมงผมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม Section แรกให้นำโน้ตบุ๊กมา Ipad Iphone ก็ได้ Search เข้าไปหาชื่อว่า มหาวิทยาลัยใดในฝันของคุณทั้งในและนอกประเทศนี้ เขาบัญญัติ Core Values ว่าอย่างไรพอได้ออกมาตื่นตื่นกันใหญ่ จริงแะ เขาบัญญัติเอาไว้มองวิเคราะห์หาคิดว่ากลุ่มเราจะเลือกอันไหนที่มันดีเข้าทำเสร็จแล้วผลสรุปที่ผมชื่นใจมาก ข้อเสนอแนะของกลุ่มก็คือ มทส. ต่อไปนี้ต้องมี Core Values ให้สมบูรณ์ เพราะเขาจะได้ยึดเป็นแนวทางในการทำงาน เพราะฉะนั้นลักษณะที่ว่าต้องทำได้ดีทั้งการออกแบบการเรียนรู้อันนี้ แม้แต่ทรนนิ่งก็ต้องออกแบบ ต้องสามารถสอนได้ประเมินพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้อันนี้ และการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องรวมแล้ว 5 ประการครับ

เพราะฉะนั้นครูในฝันในเรื่อง Area of Activity คุณมีสมรรถนะ 5 เรื่องที่คุณต้องทำตั้งแต่ออกแบบการสอน ประเมิน พัฒนาสภาพแวดล้อม และการเข้าร่วมพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ประการที่สองจะต้องมีสาระความรู้ในเรื่องวิธีสอนในเรื่องการเรียนรู้อันนี้ผมเรียน เรามักจะคิดเพียงด้านเดียว สอนอย่างไรถึงจะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพลึกลับนี้ไปว่าวิธีการเรียนรู้อันนี้เป็นอย่างไรเราไม่สนใจ ที่จริงเวลานี้

ที่เข้าไปให้ปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี่ก็คือบอกว่าท่านต้องศึกษาวิธีการเรียนรู้ของเขาเป็นอย่างไรท่านจะได้ออกแบบการสอนหรือจัดวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวิธีการนี้จะต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพราะยุคนี้ไม่ใช่ Talk and Chalk แต่ยุคนี้มีเทคโนโลยีช่วยเยอะแยะต้องประเมินการสอนเป็นและเดี๋ยวนี้ประกันคุณภาพการศึกษาเป็นประเมินเฉย ๆ ไม่ได้ตัวคุณภาพนี้ ดัชนีเยอะเลยแล้วแต่ ระดับต่อไปก็คือว่าท่านต้องยึดมั่นในค่านิยม จริยธรรมในวิชาชีพ โดยคำนึงถึงผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ การที่จะรู้ว่าครูสอนดีหรือไม่ดีต้องมีการวิจัยการสอนเพื่อเอาผลมาปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น ครูกิ่ง ตอนเรียนครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ไม่เห็นมีใครบอกเลยว่าวิจัยสอนทำอย่างไร มาบัดนี้ปฏิรูปบอกว่าต้องวิจัยการสอน ทำไม่เป็นครับ แล้วมันจะเกิดได้อย่างไร ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพและความต้องการของสังคมถ้าดูอย่างนี้ทั้ง 3 มิติก็คือ ครูมีความรู้ดี สอนดี และปฏิบัติตนดี ก็ 3 สุ นั่นแหละ ทั้งหมดนี้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ เดี่ยวนี้ประเทศไทยก้าวหน้ายกเว้นอุดมก็จะมีครูสภาเป็นสภาวิชาชีพที่จะกำหนดเรื่องเหล่านี้สำหรับครูประถมมัธยม ครูอุดมนี้แต่ละแห่งจะกำหนดเองเพราะเราเคารพว่าแต่ละแห่งควรที่จะรู้เรื่องของตัวเองดีเพราะเป็นแหล่งรวมผู้รู้ผู้เรียนสูงสุด ต้องเอาความต้องการของสังคมมาเป็นตัวตั้งด้วยต้องยึดผู้เรียนและตัวที่เกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญเดี๋ยวนี้เขาวัดที่ Learning Outcomes เพราะฉะนั้นคุณจะสอนดีอย่างไร คุณจะออกแบบดีอย่างไรแต่ถ้ามันไม่เกิด Learning Outcomes ในตัวผู้เรียนต้องทบทวนแล้วครับ ผมไปดูงานที่ OECD ที่ฝรั่งเศส ชอบใจมากเพราะ OECD ใครๆ ก็อ้างอิงครับ องค์กรนี้ตั้งขึ้นเมื่อมี EU 32 ประเทศของยุโรปเข้าร่วมเป็นประชาคมเดียว และเมื่อเกิด EU แล้วจริงๆ เขาตั้งองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเพราะ Organisation for Economic Co-operation and Development ผมก็ถามว่าคุณจะมาเสียเวลาทำการศึกษาทำไม มี Section เรื่องการศึกษาใหญ่โตมีการระดมสมองมีคนเก่งๆ ไปเยอะ แล้วก็มีการค้นคว้าวิจัยตามมาเยอะมากอ้างอิง เขาบอกว่าผู้ที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ นั่นคือ “คน” และเขามาทำแล้วพบว่า ถ้ามหาวิทยาลัยไม่ช่วยพัฒนาคน เขาก็ไม่มีใครขับเคลื่อน ถ้าเขาไม่ทำตรงนี้ก่อน ไม่ทำตรงนี้ให้เข้มแข็ง ความหวังของเขาที่จะร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นเยี่ยมของโลกไม่เกิด เขาก็หันมาทุ่มเทตรงนี้เยอะ เพราะฉะนั้นถามว่าทุ่มเทแล้วคุณเอาอะไรเป็นตัวดัชนีบอก เขาบอกว่า Learning Outcomes

และคำก็มาวัดตรงนี้วิจัยตรงนี้ โลกทุกวันนี้ที่สอนกันอยู่นะมันไม่ใช่ Coach Teaching ในความหมายเดิม มันไม่ใช่ Active Learning ในความหมายเดิมแต่ในความหมายใหม่ เป็น Blended Teaching and Learning ก็คือคนเรียนรู้ผสมผสานจากแหล่งเรียนรู้ หลายๆ ด้านและจากผู้ที่มีส่วนร่วมสัมผัส สัมพันธ์ด้วยหลายๆ คน ไม่ใช่ 1 ต่อ 1 ระหว่างครูกับศิษย์ เหมือนสมัยหนึ่งที่อังกฤษเคยพูดว่าการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย มันจะเกิดขึ้นหลังจากครูปิดประตูห้องเรียน Secret Life Behind the Closed Door เป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่ครูปิดประตูก็คือมันเกิดในห้องเรียน เป็นปฏิกริยาระหว่างครูกับเด็ก เดียวนี้ไม่ใช่ครับเพราะเขาเรียนรู้จากสื่อ เรียนรู้จาก สิ่งแวดล้อมเรียนรู้จากสถานประกอบการอย่างที่ได้ทำ บัณฑิตเราเนี่ยพร้อมจะทำงานทันทีเมื่อจบเพราะเราได้ไปสทกีก่อน หรืออย่างที่ผมทำที่สุรนารีนะแล้วขยายไป ทั่วประเทศแล้ว และตอนนี้สทกีกี่มาช่วยเตรียมให้คนพร้อมทำงานแล้วเอาทฤษฎี ปฏิบัติไปด้วยกันไม่ใช่ทฤษฎีได้แต่ปฏิบัติไม่เป็น ไอ้ตรงเนี่ยมันต้องแก้ปัญหาไปมันก็ เกิดจาก Learning Outcomes ทั้งนั้นเลย เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ขอฝากว่าครูในฝัน ไม่มีอะไรพิเศษนะ ถ้ามีความรู้ดี สอนดี ปฏิบัติตนดีทำตามมาตรฐานจรรยาบรรณ วิชาชีพ และความต้องการของสังคม โดยยึดผู้เรียนและเน้นที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น กับผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learning Outcomes) รายละเอียดอย่างอื่นไปหาเอาเอง ครับ ขอจบเพียงเท่านี้ครับขอบคุณครับ